

Н. М. ЧЕРНУХА**В. Ю. ЗАЙЧУК***Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

НА ШЛЯХУ ДО ТОЛЕРАНТНОСТІ: ДІАЛОГ У ФІЛОСОФІЇ, ОСВІТІ, КУЛЬТУРІ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 1(20), с. 140–142

Проаналізовано роль і значущість толерантності у підготовці фахівців у системі вищої освіти та самореалізації сучасної особистості.

У сучасних соціокультурних умовах у процесі підготовки фахівців та їхній професійній самореалізації особливу, а дуже часто і домінуючу роль відіграють розвиток здібності до розуміння іншої людини, прийняття загальнолюдських цінностей, готовність до діалогу, взаємодії різних культур. Толерантність, як здібність людини, держави чути та поважати думку іншого, дає можливість кожному неворожнече сприймати думку, відмінну від власної позиції. Звісно, шлях від ворожнечі до культури світосприйняття, до прийняття толерантності як стратегії педагогічної та управлінської діяльності, зокрема, в освітньому просторі, потребує передусім зміни свідомості, установки на діалогову взаємодію, на співпрацю та порозуміння. Діалог у сучасній педагогічній практиці вищої школи, у системі підготовки та перепідготовки фахівців забезпечує практичну реалізацію програми формування установок толерантної свідомості.

Прийняття цінності толерантної свідомості, вивчення принципів виховання толерантної особистості, засвоєння діалогових форм навчання, формування досвіду толерантної поведінки забезпечують студентів, викладачів вищих навчальних закладів і менеджерів освіти сучасним інтеграційним стилем мислення, мобільною діяльністю та здібністю до діалогу.

Звернення сучасного суспільства до гуманізації та гуманітаризації освіти, полікультурність соціуму, наявність багатьох рівноправних свідомостей у Всесвіті, які активно діють та взаємодіють, піднімають проблему діалогу до найактуальніших у філософії, культурі, науці та освіті. Значимо, що діалог тут розкривається як спосіб

реалізації діалектики буття, процес залучення особистості до культури, самопізнання, професійно-особистісного становлення.

Дослідження М. Бахтіна, В. Біблера, С. Белової, В. Горшкової, М. Кагана, М. Кларіної, І. Колеснікової, Л. Лузіної, сучасних співвітчизників І. Беха, Л. Бутенко, Л. Ваховського, І. Зазюна, І. Зверевої, В. Сухомлинського, О. Савченко, С. Савченка, С. Харченка, Г. Шевченко дали можливість побачити і виокремити проблеми діалогу в освіті, осмислити діалог, зокрема, як спосіб становлення толерантності.

Наведемо декілька тенденцій стосовно діалогу взагалі та діалогу як способу встановлення толерантності:

- підвищення інтересу суспільства, філософії, науки до людини спонукає до актуалізації інтересу до діалогу;
- інтеграційні процеси в сучасній освіті значно розширили сутність поняття “діалог”;
- потреба професійної та загальноосвітньої школи, гімназій, ліцеїв, інших форм сучасної педагогічної практики у діалогових формах навчання та діалоговому стилю викладання;
- розуміння складності впливу на внутрішній світ людини та ін.

Вихідними філософськими, культурологічними та педагогічними основами формування діалогової позиції та здібності будувати діалог у навчанні для сучасного вчителя, педагога, вихователя, менеджера освіти і студента є наступні положення:

- діалогічність як якість життя (І. Калінаускас, Н. Кузанський, С. Франк, В. Зінченко);

- діалог у навчанні формує самостійність, відповідальність, відкритість, культуру життєвого самовизначення, здатність користуватися своїм розумом як інструментом розуміння;
- діалог має соціальну природу і реалізує фундаментальну здатність людини до спілкування, взаємодії, співпраці, творчості (М. Бахтін);
- діалог формує об'єктивну позицію всіх його учасників, створює умови для мовної активності, здатності до вчинку, до вибору, ініціативи;
- пізнавальний діалог має специфічну структуру, адже предмет його обговорення містить в собі невизначеність, яка перетворюється у визначеність в ході обговорення.

Зазначимо, що учасники діалогу постійно знаходяться у стані активного співмислення, адже кожен пропонує власний варіант вирішення будь-якої проблеми. При цьому мається на увазі, що один варіант відповіді майже завжди збагачується за рахунок іншого варіанта відповіді. Цінним є те, що у діалозі практично завжди наявною є взаємна зацікавленість у судженнях, дружна налаштованість, відсутність небажання чути один одного та войовничо відстоювати свою позицію. Саме тому здібність до діалогу з конкретною особистістю, її творчою індивідуальністю, її духовним досвідом, її світом цінностей слугує показником ефективності практичної діяльності педагога.

Враховуючи наш багаторічний досвід у галузі педагогічної практики, маємо право стверджувати, що діалог є і повинен бути способом становлення толерантності в освітньому процесі сучасної вищої школи, системі підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. Для підтвердження зазначеного вище теоретичного положення звернемося до деяких сутнісних характеристик поняття “толерантність”:

- це повага, прийняття і правильне розуміння великої різноманітності культур нашого світу, різних форм самовираження та виявлення особистісної індивідуальності;
- відмова від догматизму, від абсолютизації істини і ствердження норм, установлених в міжнародно-правових актах у галузі прав людини;
- не поступка, а передусім активне ставлення до іншого, яке формується на підставі визнання універсальних прав і основних свобод людини;

- це привілея сильних і розумних, які не сумніваються у своїх здібностях рухатися до істини через діалог і численність думок і позицій (із Декларації принципів толерантності, прийнятої Генеральною Конференцією ЮНЕСКО у 1995 р.);
- готовність до свідомих особистісних дій, спрямованих на досягнення гуманістичних відносин між людьми і групами людей, які мають різний світогляд, різні ціннісні орієнтації та стереотипи поведінки (М. І. Рожков та ін., Ярославль);
- терпимість, порозуміння, здібність розуміти інших людей, дружелюбність, адекватне сприйняття інших, мирна налаштованість, антипод агресивності, злоби і роздратованості... Толерантну свідомість та мирну налаштованість доцільно виховувати... (С. В. Смирнов, Москва).

Звісно, щоб засвоїти діалог як спосіб становлення толерантної свідомості, необхідно постійно створювати умови для засвоєння студентами і слухачами діалогових технологій. Для цього доцільно розробити зміст специфічних, інтеграційних курсів і запровадити їх у педагогічну практику.

Мета використання діалогових форм навчання і сучасних інноваційних технологій в освіті — створити умови для становлення толерантної свідомості, інтегрувати освіту, розвиток і виховання в процесі професійно-особистісного становлення фахівця у будь-якій галузі, передусім майбутніх педагогів і менеджерів освіти.

Без сумніву, володіння діалоговими формами навчання та сучасними інноваційними технологіями суттєво збагачує стиль самостійної діяльності і студента, і молодого асистента, і впевненого у своїх силах доцента, і досвідченого професора, і менеджера освіти, і, звісно, не тільки формує методичні вміння та володіння алгоритмами діяльності, а й значно прикрашає процес пізнавального спілкування студентів, робить його більш емоційним, відкритим, динамічним, мобільним.

У сучасному освітньому просторі найефективнішими є технології, які розширюють досвід творчої діяльності: технології проблемно-модульного навчання, технології проектно-діяльності, технології творчих майстерень, технології діалогової взаємодії, технології навчального дослідження, технології самовдосконалення особистості та ін.

Опанування нових технологій дає можливість студентам, майбутнім фахівцям у галузі освіти,

по-новому працювати з інформацією, критично оцінювати використання часу на заняттях. У сучасній практичній діяльності має бути пріоритетним потяг до ініціативи, вихід за рамки своєї спеціальності, формування світу своїх цінностей, розвиток власної комунікативної культури, вміння будувати спілкування творчо та ін.

Таким чином, вивчення і засвоєння діалогових технологій, інших інноваційних технологій сучасної гуманітарної освіти є не тільки метою, а й засобом у вирішенні головного завдання — прийняття толерантності як стратегії життя і професійної діяльності. Отже, діалог у навчанні, зокрема в системі вищої освіти, орієнтує на принципово нову якість освіти і створює умови для професійно-особистісного становлення людини толерантної, думаючої, самостійної, здібної до власної думки, вибору, активної дії. Звісно, підготовка педагогів, менеджерів освіти до ефек-

тивної діяльності в освітньому просторі XXI ст. проходить через засвоєння діалогу як способу становлення толерантності.

Література

1. Галицких Е. О. Интегративный подход как теоретическая основа профессионально-личностного становления будущего педагога в университете. — СПб., 2001.
2. Галицких Е. О. Диалог в образовании как способ становления толерантности. — СПб., 2004.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. — М., 2000.
4. Мамардашвили М. Этика мышления. — М., 2000.
5. Ухтомский А. А. Доминанта души. — Рыбинск, 2000.
6. Учитель и ученик: Возможность диалога и понимания: В 2 т. — Т. 2 / Под общ. ред. Л. И. Семиной. — М., 2002.
7. Флоренская Т. А. Диалог в практической психологии. — М., 2001.

Проаналізовано діалог у філософії, освіті, культурі як спосіб становлення толерантності сучасної особистості. Запропоновано найефективніші шляхи становлення сучасного фахівця через діалог в освіті.

Проанализирован диалог в философии, образовании, культуре как способ становления толерантности современной личности. Предложены наиболее эффективные пути становления современного специалиста посредством диалога в образовании.

There have been analyzed the most effective ways of modern dialogue in the sphere of philosophy, culture, education. Also have been offered the ways of cultivating of tolerance in the process of the preparation of personnel in the Higher School in Ukraine.

Надійшла 26 січня 2009 р.